

Dead Man Walking

38% av Sveriges gymnasieungdomar vill återinföra dödsstraffet. I *Dead Man Walking* skildras de etiska och moraliska såväl som klassmässiga aspekterna på att staten tar liv.

Åldersrekommendation:
Åk 9 / Gymnasiet

En filmhandledning av
Gunilla Granath

USA bygger man många fler och mer påkostade fängelser än skolor. Samma barn som gått i de destruktiva och överfulla slumskolorna sitter som vuxna i Amerikas dödsceller och väntar på att bli avrättade.

Syster Helen Prejean är nunna och arbetar med fattiga och utsatta i New Orleans. Filmen *Dead Man Walking* bygger på en bok av Helen Prejean. Det är hennes verkliga upplevelser som skildras i filmen.

Filmens handling

Syster Helen samtycker till att brevväxla med en fånge, Matthew Poncelet, som sitter i en av Louisianas dödsceller. Hon vet, att sitter han där är han fattig och hennes uppgift i livet är att tjäna de fattiga. Föga anar hon vad brevväxlingen kommer att leda till.

När hon besöker Poncelet i fängelset möter hon en arrogant ung man som gömmer sig bakom en hård yta av förnekelse. Han hävdar att han inte begått de mord han anklagas för, det gjorde hans äldre kompis. Men han är "störd" över att en av hans medfångar nyligen har avrättats. Han måste få tag i en advokat som kan hjälpa honom med en nådeansökan, han har på känn att han står på tur. Tog de en svart fånge förra gången är det en vit nästa, hävdar han. Syster Helen lovar att göra allt hon kan.



Syster Helen och den dödsdömde Matthew. Susan Sarandon & Sean Penn.

I sitt arbete för att rädda Matthew från dödsstraff möter syster Helen föräldrarna till de två tonåringar, ett förälskat par, som Matthew och hans kamrat mördade i ett avlägset och vackert skogsområde. Hon möter deras sorg och förbittrade frågor: Hur kan hon ägna en mördare så mycket kraft? Varför är hon så intresserad av att rädda hans liv? Deras barn blev fräntagna sina liv! Vad har han för rätt att leva?

Istället för att avvisa deras känslor och strikt fortsätta med sitt eget uppdrag tar hon deras upplevelser på djupaste allvar och besöker de båda föräldrarna i deras hem. Syster Helen är en mycket ovanlig människa. Hon har en äkta förmåga att älska sin nästa; avväpnande prestigelös och öppen tar hon in andras känslor och ser vad de brottas med.

Filmen uppehåller sig mycket kring känslorna hos brottsoffrens anhöriga. Den mördade flickans föräldrar är ockuperade av sin sorg och sin namnlösa vrede mot förövarna. De förmedlar dessa känslor till sys-

ter Helen som delar deras sorg, men när de inser att hon ändå inte står på vad de kallar "deras sida" och vill avrätta Matthew kör de ut henne ur sitt hem. De vill ha hämnd för sin oersättliga förlust.

Filmen pendlar mellan fruktansvärda återblickar på mordet i skogen och nutid. Vi tillåts varken glömma offren eller deras anhöriga. Så småningom upptäcker vi också de osynliga offren: De legalt mördades anhöriga. Vem bryr sig om deras sorg, vem tar deras vrede på allvar.

Dödsstraff eller icke?

Syster Helen är filmens andliga vägvisare. Det här är ingen agitationsfilm av traditionellt slag. Den argumenterar inte, övertalar inte. Den lyssnar. Den är en resa genom ett landskap av brott, skuld, hämndlystnad, vrede och försoning. Syster Helen förmedlar genom sitt salta, men ödmjuka väsen sin starka tro på livets okränkbarhet. Om en människa tagit en annan människas liv är

det inte statens uppgift att begå samma onda brott. Vi kan inte bygga en stat på hämnd.

I den moraliska konflikten mellan dödsstraffets vara eller icke vara tar filmen inga genvägar. Här finns ingen trevlig och oskyldigt dömd hjälte som förtjänar vår sympati. Matthew Poncelet är ingen älskansvärd person och vi är nästan övertygade om att han har begått åtminstone något av morderna. Han är en helt vanlig, känslomässigt ganska avstängd ung kille med en stel, likom hårdglaserad Elvisfrisyr och tuff jeansjacka. Hans blick är lojt undan- glidande och det är lätt att förstå att syster Helen får föra en hård kamp med sig själv för att finna sin kärlek till denne smårasistiske, lågutbildade hårding.

Också en fråga om pengar

Samtidigt är det påtagligt att han är en god representant för dem som sitter i fängelsets dödsceller. Utan att romantisera är det helt klart att det är samhällets olycksbarn som sitter undangömda här. Som barn var de mobbade pojkar med dåliga betyg; ensamstående fattig, utarbetad mamma och en farsa som stack.

Här befinner sig helt enkelt inte några högutbildade, vita människor. Skulle de för ovanlighetens skull ha begått mord sitter de på livstid eller kortare, men de avrättas inte. I Amerika gäller det att ha en skicklig advokat. Matthews medbrottsling, mycket mer kriminellt belastad än unge Poncelet, hade ordnat en bra advokat och sitter följaktligen inte i dödscellen bredvid Matthew. Dödsstraffet är inte bara en etiskt moralisk fråga - det är också en fråga om pengar. Syster Helen ser detta och det kan hon inte acceptera. Frågan om brott och straff är i hög grad en klassfråga. Ett samhälle som är byggt på orättvisor och förtryck skapar grymhet och revanshism hos dem som befinner sig på samhällets botten.

I Sverige har två bröder dömts till sju års fängelse för att de dödat sin far. Under årtal slog fadern sina barn sönder och samman och miss- handlade sin hustru. En dag var måt- tet rågat. Sönerna slog ihjäl honom. Går man tillbaka till faderns barn- dom får man veta att han i sin tur fick mycket stryk av sin far. Som liten låg

han på sjukhus en lång tid för att fadern hade slagit sönder hans nju- rar. Vi får följa tre led av smärta, för- ödmjukelse och skräck. Tre genera- tioners lidande som slutar i en ren katastrof.

Hur ska man döma? Vems är egentligen skulden för att brö- derna dödade sin far? Är den faderns som på detta sätt får skörda vad han sått eller är skulden farfa- derns? Men samhället då, som bara har sett på? Hur kan en pappa få misshandla sin familj utan att någon ingriper? Ligger skulden hos alla oss som åsett lidandet utan att bry sig? Vem är så utan skuld att han kastar första stenen på de båda bröderna?

Var börjar skulden och var får den tillåtelse att ta slut?

Öga för öga - tand för tand, säger en av vakterna i fängelset där Matthew sitter. Om bröderna hade varit amerikaner skulle de idag kun- nat sitta och vänta i dödszell. Ska ett samhälle syssla med vendetta?

Den slagne slår

Syster Helen kan självklart inte acceptera Matthews brott. Men hon är en insiktsfull människa och vet att det är omöjligt att forcera fram en bekännelse från Matthews sida, hon vet att man inte kan dra fram ånger och samvetskval. Det handlar om en process, på samma sätt som förlåtel- se och försoning också är en process som tar tid.

I en undersökning (publicerad i DN 25.3.96) om gymnasieungdo- mars syn på brott och straff (Ungdomsbarometern) har det visat sig att 38 % är för dödsstraffets åter- införande i Sverige. Ungdomarna menar att när man begått en viss sorts brott har man "förverkat sin rätt att leva."

Men brott och straff är lika kom- plicerat som livet självt. Det finns inga enkla mallar att gå efter. Det enda man med säkerhet vet - rent sta- tistiskt - är att den som slår har blivit slagen, att den som utsätter barn för sexuella övergrepp ofta själv varit ett utsatt barn. Det är ett grymt mönster. Ska vi inrikta oss på att bryta dessa mönster eller på att straffa? Syster Helens kamp för Matthews liv till- sammans med den hängivne gamle advokaten är dock lönlös. Datumet för Matthews avrättning närmar sig och Matthew ber att syster Helen ska

vara hans "själasörjare" intill hans död. Hon accepterar, skakad.

När Matthew Poncelet sitter och samtalar med syster Helen strax före sin död återvänder filmen till tonårs- paret i skogen och deras grymma död rullas för första gången upp helt osminkad för våra ögon. Matthews skal har rämnat och han erkänner gråtande att det var han som dödade pojken och att han våldtog flickan.

När Matthew ligger fastspänd på britsen, ångestfyllt väntande på gift- sprutan som ska släcka hans liv, rul- las bilderna av tonåringarna i skogen upp igen. Vi tillåts inte att glömma parallellen. Två grymma och vettlösa mord sker i skogen; ett annat sker med pervers och kalkylerad legimiti- tet i ett kliniskt vitt rum på en bår. Offrens föräldrar sitter utanför rum- met och tittar på genom ett fönster.

Vid Matthews begravning står den mördade pojkens pappa en bit bort. Han har insett att Matthews död inte gav honom hans son tillbaka.

Amnesty International har olika skolmaterial för en billig penning. Material kring dödsstraffet, barns situation i världen mm. Därtill videofilmer för uthyrning. Den som vill veta mer ringer 08-729 02 00.

PRODUKTIONSUPPGIFTER:

USA 1995

Manus & regi: Tim Robbins

Manus baserat på en bok av syster Helen Prejean

Foto: Roger A. Deakins

Klippning: Lisa Zeno Churgin

I ROLLERNA:

Syster Helen Prejean - Susan Sarandon

Matthew Poncelet - Sean Penn

Hilton Barber - Robert Prosky

Earl Delacroix - Raymond J. Barry

Clyde Percy - R. Lee Ermey

Mary Beth Percy - Celia Weston

TEKNISKA UPPGIFTER:

Speltid: 116 min

Format: Vidfilm 1.1:85

Ljudsystem: Dolby SR

Censur: Från 15 år

Översättning: Helene Heggren

Svensk premiär: 19.4.96

DISTRIBUTION:

Svensk Filindustri, 127 88 Stockholm

Tel 08-680 35 00, fax 08-710 44 60